

DEMOGRAPHY AND SOCIAL POLICY

Iryna Novak, Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher

Inesa Zhuk, Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher

*Proukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-244-9-27>

INFORMAL EMPLOYMENT IN UKRAINE: IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC

НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТІСТЬ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Феномен неформальної зайнятості в сучасному світі досліджується в контексті економічного зростання та безпеки, нерівності й бідності, доходів держави і систем соціального захисту населення, гнучкості зайнятості та недобросовісної конкуренції. За даними Міжнародної організації праці (МОП), у 2018 р. в неформальній економіці в світі працювали 2 млрд. осіб, або понад 61% зайнятого населення [1].

Пандемія COVID-19 спричинила серйозний шок на ринку праці, адаптація до якого відбувалась за рахунок зниження якості зайнятості. З огляду на це, важливими завданнями є аналіз впливу пандемії COVID-19 на неформальну зайнятість і визначення груп населення, найбільш вразливих до неформальної зайнятості.

Існування феномену неформальної зайнятості обґрунтовується в рамках теорій сегментів або подвійності (дуальності) ринків праці (*market segmentation*) [2] та відносних (порівняльних) переваг (*comparative advantage*).

Теорія сегментів стверджує, що неформальна зайнятість має вимушений характер для частини працівників, які витісняються за межі формальної зайнятості в результаті конкуренції на ринку праці.

Теорія переваг виходить з того, що індивіди можуть мати порівняльні переваги від неформальної зайнятості відносно формальної. При цьому неформальна зайнятість є їх добровільним вибором (за наявності реальної можливості вибору, індивід обирає неформальну зайнятість). Відтак, неформальна зайнятість може бути результатом добровільного, усвідомленого та раціонального вибору [3].

МОП розглядає неформальну зайнятість в контексті належності виробничої одиниці (підприємства, компанії) до неформального сектору, а також у більш широкому сенсі – за ознакою неформального характеру роботи чи робочого місця [4, с. 46].

Сучасні дослідження неформальної зайнятості ґрунтуються на наступних теоретичних підходах:

– ринок праці є сегментованим, тому формальна зайнятість є позитивною, а неформальна має негативну конотацію (традиційна школа – А.Льюїс (*Lewis W.A.*) [5] та ін.);

– ринок праці є інтегрованим, а працівники вільно обирають, яким чином максимізувати свою корисність (ревізійоністська школа – В.Малоні (*Maloney W.F.*) [3] та ін.);

– неформальний ринок праці є неоднорідним (гетерогенним), тому має місце співіснування відсутності вибору на нижньому рівні входження та нормованого верхнього рівня (добровільного вибору) (В.Токман (*Tokman V.E.*) [6] та ін.).

Згідно з Методологічними положеннями щодо визначення неформальної зайнятості населення (затверджені наказом Державної служби статистики України від 23.01.2013 № 16) [7, с. 13], при розрахунку рівня неформальної зайнятості враховуються окремі категорії зайнятого населення (табл. 1): неформальний сектор (3+4+5+6); неформальна зайнятість (1+2+3+4+5+6); неформальна зайнятість за межами неформального сектору (1+2).

Аналіз агрегованих даних статистичного обстеження робочої сили за 2019–2021 рр. указує, що в Україні до початку пандемії COVID-19, у 2019 р. рівень неформальної зайнятості становив 21,0% [8, с. 103], у 2020 р. – 20,5% [9, с. 99], а після проходження піку пандемії COVID-19 у 2021 р. цей показник зменшився до 19,5% [10, с. 125]. Відтак, попри істотний негативний вплив кризи COVID-19 на ринок праці загалом, рівень неформальної зайнятості в

період 2019–2021 рр. зменшився на 1,5%. Така ситуація спричинена характером локалізації неформальної зайнятості в економіці України. Частка неформально зайнятих серед окремих груп населення була найбільшою серед зайнятих не за наймом у неформальному секторі жінок із сільської місцевості, з базовою початковою загальною середньою освітою або без освіти, які працюють за найпростішими професіями у сільському, лісовому та рибному господарстві. Розподіл працівників за віком показує, що частіше за інших у стані неформальної зайнятості опинялася молодь віком до 24 років і люди пенсійного віку.

Таблиця 1

Категорії зайнятого населення за типами виробничих одиниць і статусом зайнятості

Тип виробничих одиниць	Статус зайнятості						
	Самозайняті (включно з особами, які працювали спільно з партнерами)		Роботодавці		Члени сім'ї, які працюють безоплатно	Наймані працівники	
	Неформальна зайнятість	Формальна зайнятість	Неформальна зайнятість	Формальна зайнятість	Неформальна зайнятість	Формальна зайнятість	
Підприємства формального сектора					1	2	
Підприємства неформального сектора	3		4		5	6	

Джерело: [6, с. 13]

Отже ймовірно, що більшість неформально зайнятих громадян були самозайнятими на сільськогосподарських підприємствах

неформального сектора та членами сім'ї, які працюють безоплатно. В той же час, реакція адаптації ринку праці на кризу COVID-19 практично в усіх країнах світу відбувалась шляхом різкого зменшення тривалості робочого часу через карантинні обмеження діяльності компаній та самоізоляцію людей, передусім, у сфері надання послуг (готельне, ресторанне господарство, подорожі й туризм тощо).

В Україні частка відпрацьованого табельного фонду робочого часу зменшилась з 85,2% у 2019 р. до 81,3% у 2020 р. і збільшилась до 84,1% у 2021 р. При цьому в 2020 р., на піку пандемії COVID-19, найбільш значним було зменшення відпрацьованого табельного фонду робочого часу в таких видах економічної діяльності, як тимчасове розміщення й організація харчування (63,8%), транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність (79,0%), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (77,2%), що загалом відповідає світовим тенденціям [11, с. 65; 12, с. 65; 13, с. 58].

Література:

1. More than 60 per cent of the world's employed population are in the informal economy. ILO press release. 30 April 2018. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_627189/lang--en/index.htm.
2. Doeringer P., Piore M. Internal Labor Markets and Manpower Analysis. Lexington (Mass.). 1971. P. 13–28.
3. Maloney, W.F. Informality Revisited. World Development. 2004. 32. P. 1159–1178.
4. Measuring informality: A statistical manual on the informal sector and informal employment. International Labour Office. Geneva, ILO 2013, 340 p. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_222979.pdf (дата звернення: 22.06.2017).
5. Lewis, W.A. Economic development with unlimited supplies of labour. Manchester School. 1954. 22(2). P. 139–191.
6. Tokman, V.E. An Exploration into the Nature of Informal-Formal Sector Relationships: The Case of Santiago. World Development. 1978. Vol. 6. September-October, P. 1065–1075.
7. Методологічні положення щодо визначення неформальної зайнятості населення (затверджені наказом Державної служби статистики України від 23.01.2013 № 16). URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/18/metod_16.pdf.
8. Робоча сила України 2019 рік. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2020. 194 с.

9. Робоча сила України 2020 рік. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2021. 190 с.
10. Робоча сила України 2021 рік. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2022. 216 с.
11. Праця України 2019. Стат. збірник. Держстат України. Київ, 2020. 267 с.
12. Праця України 2020. Стат. збірник. Держстат України. Київ, 2021. 232 с.
13. Праця України 2021. Стат. збірник. Держстат України. Київ., 2022. 209 с.